

Neišnaudoto darbo rinkos potencialo Europos Sąjungoje apskaičiavimas

Įvadas

Nedarbo lygis yra svarbus ir plačiai taikomas išsivysčiusių šalių darbo rinkos efektyvumo rodiklis. Palyginti su kitomis išsivysčiusiomis šalimis, Europos Sąjungoje jis šiuo metu yra aukštas ir, praėjus beveik dešimtmečiui nuo prasidėjusios pasaulio finansų krizės, vis dar gerokai aukštesnis už istorinį vidurkį. Vis dėlto dėmesį sutelkiant tik į nedarbo lygį, neatsižvelgiama į kitas kiekybiškai svarbias neišnaudoto darbo rinkos potencialo, kuris šioje ataskaitoje apibrėžiamas kaip skirtumas tarp darbuotojų pagedaujamos ir esamos darbo apimtys, apraiškas. Šie kiti rodikliai nuo krizės pradžios smarkiai išaugo, ir, ekonomikai pradėjus atsigausti, reaguoja lėčiau nei pats nedarbo lygis. Šioje ataskaitoje išsamiau vertinamas neišnaudotas Europos Sąjungos darbo rinkos potencialas, remiantis ES darbo jėgos tyrimo duomenimis, kurie surinkti apie ne savo noru ne visą darbo laiką dirbančius darbuotojus ir neaktyvius žmonės, kurie tebeturi kokių nors sąsajų su darbo rinka, taip pat bedarbius.

Politinės aplinkybės

Europos pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijoje „Europa 2020“ numatytas įsipareigojimas iki 2020 m. vidutinį 20–64 metų amžiaus žmonių užimtumo lygį ES padidinti iki 75 proc. Pažangą siekiant šio tikslo pristabdė po pasaulio finansų krizės užsitęsęs nuosmukis. Vis dėlto bendras ES užimtumo lygis stabiliai atsigauja nuo 2013 m., o užimtumo augimą skatina struktūrinis vyresnio amžiaus žmonių ir moterų – kategorijų, kurioms darbo rinkoje tradiciškai atstovaujama prasčiau, – dalyvavimo darbo rinkoje augimas. Vidutinės trukmės laikotarpiu demografiniai pokyčiai reiškia, kad greičiausiai didės poreikis vėl į darbo rinką integruoti tuos, kurie yra neaktyvūs, tačiau nori dirbti, ir užtikrinti, kad ne visą darbo laiką dirbantiems asmenims būtų lengviau gauti galimybę dirbti tiek darbo valandų, kiek jie norėtų, o daugeliu atveju – ir turėtų dirbti.

2015 m. Europos Komisijos atnaujintame užimtumo gairių rinkinyje atkreipiamas dėmesys į darbo jėgos pasiūlos gerinimą ir pabrėžiama, kad svarbu spręsti tiek didelio nedarbo, tiek neaktyvumo problemą. Kai kuriose išsivysčiusiose rinkos ekonomikos šalyse, įskaitant daugelį ES valstybių narių, pastaraisiais dešimtmečiais auga pagrindinės amžiaus grupės vyrų neaktyvumas; ši problema dar labiau išaugo dėl krizės poveikio tam tikriems sektoriams. Vienas iš būdų kovoti su augančiu populizmu, kuris tampa vis patrauklesnis šios demografinės grupės atstovams, – spręsti pagrindinės amžiaus grupės vyrų (ypač tų, kurie neturi aukštojo išsilavinimo) galimybių mažėjimo darbo rinkoje problemą.

Pagrindinės išvados

- Keturi penktadaliai darbingo amžiaus (15–64 metų amžiaus) darbo neturinčių asmenų ES yra neaktyvūs, bet ne bedarbiai. Daugelis iš jų yra vienaip ar kitaip yra susiję su darbo rinka, be to, daugelis nurodo, kad norėtų dirbti, ieško darbo arba yra pasirengę dirbti. Be to, daugelyje valstybių narių auga darbo ne visą darbo laiką mastas; atitinkamai daugėja ir ne visą darbo laiką dirbančių darbuotojų, kurie norėtų dirbti daugiau valandų.
- 2015 m. ES buvo beveik 23 mln. darbingo amžiaus bedarbių, o apie 50 mln. žmonių buvo priskirtini platesnei neišnaudoto darbo rinkos potencialo kategorijai, įskaitant dirbti norinčius neaktyvius žmones, ne visą darbo dieną dirbančius darbuotojus, ne savo noru ne visą darbo laiką dirbančius darbuotojus, taip pat bedarbius. Kai nuo 2013 m. padėtis darbo rinkoje ėmė gerėti, spręsti neišnaudoto darbo rinkos potencialo problemą sekasi lėčiau nei nedarbo problemą.
- Apskaičiuoto neišnaudoto darbo rinkos potencialo lygis Europos Sąjungoje 2008–2015 m. augo sparčiau (nuo 11,8 iki 14,9 proc.) nei nedarbo lygis (nuo 7,1 iki 9,5 proc.).

- Kita neišnaudoto darbo rinkos potencialo kategorija po bedarbių yra ne savo noru ne visą darbo laiką dirbantys darbuotojai (beveik 10 mln. 2015 m., t. y. beveik vienas iš keturių ne visą darbo laiką dirbančių darbuotojų), toliau – tie, kas galėjo ir norėjo dirbti, tačiau nieiškėjo darbo ir todėl buvo vertinami kaip neaktyvūs, o ne kaip bedarbiai (beveik 9 mln. 2015 m.).
- Didesnė tikimybė yra, kad per pastaruosius metus esamame savo darbe dirbti pradėjo ne savo noru ne visą darbo laiką dirbantys darbuotojai ir kad jie dirba bazinio ar žemesnio lygio paslaugų sferos profesijose ir sektoriuose (pavyzdžiui, namų ruošos darbus). Be to, tai greičiau buvo moterys, nors iš esmės taip yra dėl to, kad apskritai didesnė dalis ne visą darbo laiką dirbančių darbuotojų yra moterys. Vertinant tik ne visą darbo laiką dirbančius darbuotojus ir atsižvelgiant į kitus veiksnius, labiau tikėtina, kad ne savo noru ne visą darbo laiką dirbantys darbuotojai yra vyrai.
- Pagrindinė priežastis, dėl kurios neaktyvūs, tačiau darbo nieiškantys žmonės nurodo nesiimantys darbo paieškų, yra įsitikinimas, kad darbo nėra. Tokia nuostata įsivyravo po 2008 m. visų pirma tarp vyrų – greičiausiai dėl to, kad nuosmukis labai neigiamai paveikė sektorius, kuriuose daugiausiai dirba vyrai, pvz., gamybos ir statybos sektorius. Svarbiausi veiksniai, lemiantys priklausymą šiai kategorijai, buvo amžius (kuo vyresnis, tuo didesnė tikimybė) ir laikas, praėjęs nuo paskutinio turėto darbo. Nepaisant vis aktyvesnio vyresnio amžiaus darbuotojų dalyvavimo darbo rinkoje lygio, tarp vyresnių žmonių vis dar yra daug potencialių darbuotojų, kurie norėtų dirbti, tačiau yra įsitikinę, kad darbo nėra. Tokia glaudi amžiaus sąsaja su įsitikinimu, kad darbo nėra, gali reikšti, kad esama (numanomų ar realių) kliūčių, susijusių su diskriminacija dėl amžiaus ar su įgūdžių stoka.
- Moterų ir vyresnio amžiaus žmonių užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje lygis pastaraisiais metais išaugo, tačiau atitinkami pagrindinės amžiaus grupės vyrų (25–54 metų amžiaus) – tradiciškai tos kategorijos, kurios atstovai turi tvirčiausias sąsajas su darbo rinka, – rodikliai sumažėjo. Šis nuosmukis didžiausias JAV, tačiau tai būdinga ir ES valstybėms narėms, nors ir ne taip ryškiai. Atrodo, kad pastaraisiais metais pagrindinės amžiaus grupės vyrų neaktyvumą pirmiausiai lemia bent dvi aplinkybės: pačių asmenų deklaruotas įsitikinimas, kad darbo nėra (greičiausiai susijęs su sumažėjusia darbo jėgos paklausa sektoriuose, kuriuose tradiciškai daugiausiai dirba vyrai), ir pačių asmenų deklaruota negalia.
- Didesnio darbo rinkos aktyvumo įvairovę skirtingose ES valstybėse narėse po 2008 m. atspindi ir platesnės neišnaudoto darbo rinkos potencialo tendencijos. Analizėje išsiskiria dvi valstybės narės: Italija ir Vokietija. Neišnaudoto darbo rinkos potencialo lygis Italijoje yra beveik dvigubai didesnis už nedarbo lygį; ketvirtis darbingo amžiaus gyventojų yra bedarbiai arba priskirtini kuriai nors kitai neišnaudoto darbo rinkos potencialo kategorijai. 2015 m. daugiau kaip pusė ES darbuotojų, įsitikinusių, kad darbo nėra, buvo Italijoje. Antra vertus, pagerėjimas Vokietijos darbo rinkoje dar akivaizdesnis vertinant ne užimtumą, o būtent neišnaudotą darbo rinkos potencialą. Pavyzdžiui, 2015 m. ne savo noru ne visą darbo laiką dirbančių darbuotojų Vokietijoje buvo beveik milijonu žmonių mažiau nei 2008 m.

Išvados

Sutelkiant dėmesį į užimtumo problemos sprendimą, nereikėtų pamiršti ir galbūt ne mažiau svarbios užduoties – stiprinti įvairių kategorijų neaktyvių ar ne visą darbo laiką dirbančių piliečių sąsajas su darbo rinka. Vien tik nedarbo rodiklis nesuteikia išsamios informacijos apie tikrąją darbo jėgos paklausą. Pavyzdžiui, yra daugiau neaktyvių žmonių, kurie norėtų darbo, nei aktyviai darbo ieškančių bedarbių. Nors įgyvendinant aktyvią darbo rinkos politiką dėl šios grupės žmonių gali kilti ypatingų iššūkių, tačiau daugelis iš jų gali būti ir bus skatinami grįžti į darbo rinką, jei bus užtikrintas tolesnis ekonomikos atsigavimas, prasidėjęs 2013 m.

Be to, struktūriniai darbo jėgos paklausos pokyčiai, susiję su paslaugų dalies didėjimu, reiškia, kad didesnė dalis dirbančiųjų dirba ne visą darbo laiką arba nepastoviu režimu ir norėtų dirbti daugiau valandų. Mažų garantijų darbo dalies didėjimas turi įtakos pajamoms, užimtumo padėčiai ir galiausiai konkrečių žmonių gerovei; tačiau taip pat tikėtina, kad tai turės neigiamos įtakos bendram ekonomikos augimui ir gamybos mastui.

Papildoma informacija

Ataskaita „*Estimating labour market slack in the European Union*“ („Neišnaudoto darbo rinkos potencialo Europos Sąjungoje apskaičiavimas“) skelbiama adresu www.eurofound.europa.eu/publications

Norėdami gauti daugiau informacijos, susisiekite su mokslinių tyrimų vadovu Johnu Hurley'u e. paštu joh@eurofound.europa.eu.